

ARKITEKTÄVLAN OM UPPSALA DOMKYRKA

Det var vid Uppsala domkyrkas 500-årsjubileum 1935 — kyrkan invigdes den 7 juni 1435 — som tanken fick näring att katedralen borde genomgå en förnyelse. Vissa partier, framförallt å det yttre, hade särskilt under de senaste årtiondena blivit i hög grad skröpliga. Det var också till det nämnda jubileet som den av professorerna AXEL L. ROMDAHL och GERDA BOËTHIUS utarbetade byggnadshistoriken »Uppsala domkyrka 1258—1435» utkom och ställde domkyrkans många historiska problem under debatt.

Genom beslut av 24 sept. 1937 bemyndigade Kungl. Maj:t statsrådet och chefen för Kungl. Ecklesiastikdepartementet att tillkalla sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning och avgiva förslag angående restaurering av Uppsala domkyrka. De sakkunniga blevo ärkebiskop Erling Eidem, riksantikvarie Sigurd Curman, byggnadsrådet Ragnar Hjorth, professor Ragnar Östberg och professor Gerda Boëthius. Dåvarande statsrådet, sedermera landshövdingen i Västernorrlands län A. Engberg övertog själv ordförandeskapet hos de sakkunniga, men överlämnade detta 1 dec. 1939 till ärkebiskop Eidem. Som domkyrkokommitténs sekreterare fungerade kanslirådet Edv. Söderberg.

Förslag till restaurering upprättades nu av de sakkunniga och 14 nov. 1940 avgavs »Betänkande med förslag rörande restaureringen av Uppsala domkyrka». I Betänkandet ingick förslagsritningar till restaurering, upprättade av medlemmen av domkyrkokommittén professor Ragnar Östberg.

Efter remiss till olika myndigheter framstod det som klart att det östbergska förslaget icke till alla delar ansågs lämpligt och följaktligen icke borde komma till utförande. Dock företogs viss provmurning enligt det sagda förslaget inom dom-

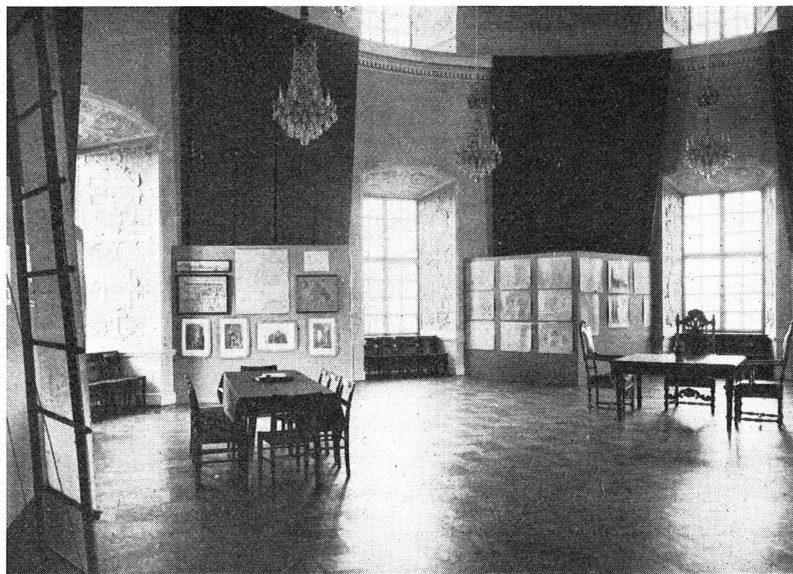

Bild 1. Från domkyrkoutställningen i Landstingssalen på Uppsala slott.

kyrkans södra sidas strävsystem. Sedan Byggnadsstyrelsen funnit det påbörjade strävsystemets arkitektur icke tillfredsställande ingick styrelsen i mars 1942 med skrivelse till Kungl. Maj:t med förslag att uppdra åt styrelsen att i samråd med Uppsala domkapitel och Riksantikvarieämbetet anordna en arkitekttävling för Uppsala domkyrkas restaurering. Genom kungl. brev av 15 juli 1944 förordnade Kungl. Maj:t att dylik tävling skulle anordnas. Härvid skulle de tävlande icke behöva vara bundna av redan företagna förändringsmurningar efter det östbergska programmet.

I mars 1945 utsände Byggnadsstyrelsen inbjudan till den nämnda arkitekttävling. Det heter i programmet bl. a.: »Tävlingen avser att vara en idéävling för erhållande av förslag, som kan läggas till grund för domkyrkans yttre restaurering, den tävlande dock obetaget att även framlägga förslag till riktlinjer för restaurering av kyrkans inre. För sådana even-

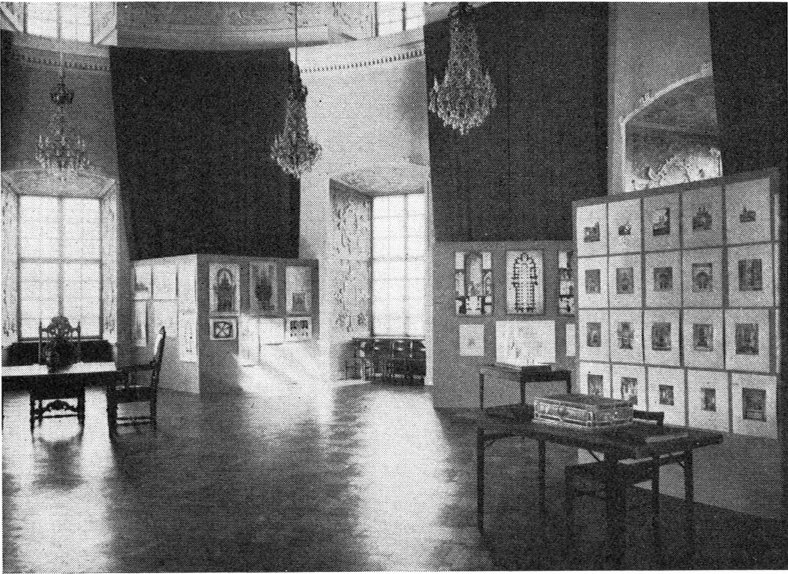

Bild 2. Från domkyrkoutställningen.

tuella förändringar i interiören, som äro en direkt följd av exteriörens ombyggnad, måste under alla förhållanden redogöras.»

Enligt programmet skall tävlingstiden räcka ett år och utgå 31 mars 1946. Senare har emellertid tävlingstiden förlängts till att omfatta tiden intill 1 nov. 1946.

De inlämnade tävlingsförslagen komma att bedömas av en prisnämnd bestående av domprost Algot Anderberg, professor Gerda Boëthius, professor Gösta Bagge, riksantikvarie Sigurd Curman, ärkebiskop Erling Eidem, professor Paul Hedqvist, generaldirektör Henning Leo, antikvarie Erik Lundberg, intendent Ärland Noreen, domkyrkoarkitekt Helge Thiis, Nidaros, och arkitekt Helge Zimdahl.

Efter det tävlingen avgjorts komma samtliga tävlingsförslag att offentligt utställas i Uppsala och Stockholm.

Innan ännu den nödvändiga ombyggnaden kunnat börja

har man måst vidtaga vissa skyddsåtgärder vid domkyrkan, såsom avlägsnande av vissa hårt angripna partier m. m. Så äro exempelvis de åtta turellerna kring tornen — fyra å varje — borttagna. Områdena närmast kyrkan äro avspärrade och ett skyddstak har byggts över entrévägen mot västra portalen. På södra sidan och runt högkoret ha de vid restaureringen tillkomna strävbågarna avlägsnats och, som ovan antytts, ersatts med slutna kontreforter av den östbergska typen eller av i princip samma typ som under 1700- och 1800-talen. På norra sidan ha strävbågarna rensats från angripna delar. Cementlisten under takfoten har på de ställen där de nya kontreforterna uppmurats ersatts av profilerad list av tegel.

DOMKYRKOUTSTÄLLNING PÅ LANDSTINGSSALEN PÅ UPPSALA SLOTT

I samband med arkitekttävlingen har på Landstingssalen på Uppsala slott genom landsantikvariens försorg arrangerats en utställning av äldre bildmaterial, såsom ritningar, skisser, fotografier m. m., belysande Uppsala domkyrkas byggnadshistoriska utveckling. Här återfinnes sålunda arkitekten Hawermans uppmättningsritningar av domkyrkan 1852, arkitekten Grundströms uppmätningar 1873 samt de olika restaureringsförslag, som föregingo det slutgiltiga Zettervallska av 1885. Det utställda materialet är i huvudsak hämtat ur Uppsala domkyrkas arkiv, Landsarkivet i Uppsala, Byggnadsstyrelsens arkiv samt Antikvariskt-topografiska arkivet, Stockholm.

Det är av intresse att anteckna att Zettervalls första förslag är daterat redan 1874. Det var ett i högsta grad höggotiskt projekt. Det andra förslaget är daterat 1876. Det avsåg en kyrka med franskt öppet strävsystem samt modifierad gotisk tornarkitektur. Två år senare, sålunda 1878, ingav arkitekten Grundström sitt grundligt förberedda förslag, där tornens baltiska sirningsskrud bibehölls. Efter ytterligare två år, följaktligen år 1880, inlämnades arkitekt Zettervalls tredje förslag och det märkliga med detta är att arkitekten här bibehållit tornens gamla arkitektur. Men Zettervall var tydligen icke nöjd med detta utan inlämnade 1883 det förslag, som avsåg att återskänka domkyrkan sin tänkta franskt-

Bild 3. Från Svenska arkitektföreningens besök å domkyrkoutställningen; från v. arkitekt Sven Ivar Lind, landsantikvarie Nils Sundquist, prof. Martin Olsson, arkitekt Helge Zimdahl, prof. Ivar Tengbom, domkyrkosyssloman M. Åmark, intendent A. Tengelin, landsarkivarie J. Sandström.

högotiska form. Och det blev detta förslag som godkändes och som, tillsammans med ett något förändrat västfasadförslag 1887, kom att ligga till grund för det genomgripande ombyggnadsarbetet 1885—1893.

Arkitekttävlingen om Uppsala domkyrka föranledde Svenska arkitektföreningen att förlägga målet för sin vårutflykt 1945 till Uppsala. Densamma ägde rum 8 juni. Efter samling i domkyrkan gav prof. Martin Olsson en översikt över kyrkobyggnadens historia. Tal. uppehöll sig särskilt vid de tidigare restaureringarna och påvisade den stilväxling, som därvid ägt rum såväl beträffande exteriören som interiören.

Beträffande den senaste restaureringen, utförd av Zettervall på initiativ av ärkebiskop Anton Niklas Sundberg och efter riksdagens med mycket knapp röstövertikt givna godkännande 1885, framhöll tal. bl. a., att Zettervalls grundidé att återge kyrkan en gotisk prägel var god, men att han vid utformandet av exteriören gick till överdrift. Interiören fick dock en enhetlig karaktär, som man har

anledning att vara tacksam för. Det största felet var att Zettervall använde cement utan att vidtaga försiktighetsmått för att hindra dess söndervittring. Hade det av arkitekten C. Grundström på uppdrag framlagda förslaget genomförts, hade en restaurering inte varit aktuell nu. Det senaste av en kommitté framlagda restaureringsförslaget av Östberg betecknade tal. som svagt. Östberg var vid förslaget uppsägande en gammal man och hade för övrigt aldrig sysslat med restaureringar. Prof. Olsson uttryckte till sist en förhoppning, att många av de närvarande skulle ge sig i kast med den svåra uppgiften och uttalade som sin mening, att man åtminstone i princip borde bibehålla den gotiska exteriören, men att detaljutformningen självfallet kan varieras.

Sedan man därefter besett kyrkans exteriör samlades man i Landstingssalen på slottet, där landsantikvarie Nils Sundquist demonstrerade den i tävlingsarrangemangen ingående utställningen, vilken under tävlingstiden hålles tillgänglig för fackmän efter hänvändelse till landsantikvarien.